

## ZBIRKE FOTOGRAFIJA I FOTOTEKE U ZAGREBAČKIM MUZEJIMA<sup>1</sup>

Mr. sc. Rhea Ivanuš  
Hrvatski povijesni muzej  
Zagreb

S abiranje fotografskog materijala i svijest o njenoj vrijednosti kao autorskom fenomenu i dokumentu vremena i povijesnog naslijeđa vrlo je rano zamijećena. Upravo zbog toga velik dio fotografskog stvaralaštva nalazi se više-manje adekvatno pohranjen u muzejskim zbirkama zagrebačkih muzeja, ali ne u dovoljnoj mjeri obrađen i pristupačan korisnicima. Determinacija fotografskog materijala dugotrajan je posao koji zahtijeva prvenstveno poznavanje snimljenih osoba, ali i događaja, materijala i tehnika. Bez zapisanih podataka na poledini ili vjerodostojne legende, fotografija je neupotrebljiva za muzejske djelatnike i istraživače. Pregledom zbirki u muzejima dolazi se do očuvanih najstarijih primjeraka amaterske i umjetničke fotografije, radova poznatih atelijskih fotografa koji su za svoj rad primili čitav niz priznanja (vidljiv na poledini fotografije po broju medalja na domaćim i međunarodnim izložbama). Povijest hrvatske fotografije detaljno je obrađena u knjizi Nade Grčević (1981.) "Fotografija u 19. stoljeću u Hrvatskoj", na izložbi i katalogu Marije Tonković (1994.) "Fotografija u Hrvatskoj 1848.-1951." Muzeja za umjetnost i obrt, te u katalogu izložbe "Hrvatska fotografija od tisuću devetsto pedesete do danas" (1993.) u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. U ovom prikazu samo ću se letimično zadržati na povijesnim okvirima, jer je cilj prikaza sumarni pregled zagrebačkih muzeja u kojima je pohranjena fotografija (kao i ostali mediji - misli se na film, video) kao i osvrt na specifičnosti zbirki, te njihovu sačuvanost.

### Fotografija u zagrebačkim muzejima

Najstariji primjerci amaterske fotografije datiraju 1853. godine, a pripisuju se grofu Jurju Draškoviću i nešto kasnije svećeniku Dragutinu Parčiću. Znakovito je da su se u Hrvatskoj fotografijom bavili slikari, književnici kao Ivan Kukuljević Sakcinski, Ksaver Šandor Gjalski, grofovi iz obitelji Drašković, Bombelles i znanstveni radnici kao Dragutin Gorjanović Kramberger. Organizirano fotoamaterstvo javlja se kod "Društva za umjetnost i umjetni obrt", gdje se unutar Društva organizira "Klub amater fotografa", koje je početkom devedesetih godina 19. stoljeća preraslo u pokret za promicanje umjetničkih tendencija i značilo je potpuno novu kvalitetu u odnosu na prijašnju izoliranu pojavu amatera-pojedinaca. To je pokret za unapređenje novih tehnika, kojima se vrlo dobro služe i neprofesionalni entuzijasti fotografi, okupljeni u začetku oko planinarskih društava i organizacija, a nakon 1932. godine

i u zasebnim fotografskim društvima. Fotosekcija "Hrvatskog planinarskog društva" u Zagrebu okupila je 1926. godine amatere oko Društva. U 1926. godini izlaze i prvi specijalizirani časopisi "Fotograf" i "Fotografski vjesnik". Prvi fotografi profesionalci nastupaju na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj gospodarskoj izložbi u kolovozu 1864. u Zagrebu, što potvrđuje album "Uspomenica na prvu Dalmatinsko-Hrvatsko-Slavonsku izložbu plodinah tvorinah i umjetninah u Zagrebu 1864.". Album je tiskan u litografskom zavodu Dragutina Albrechta najvjerojatnije nakon izložbe i sadržava podatke o postanku i razvoju izložbe i popis izlagača. Popis izlagača je razdijeljen je u 32 razreda izložbe i sadržava ukupno 3865 izložitelja. četvrti razred dijeli se na podrazrede pa su u 28. podrazredu *bakroresci i kamenopisna djela, svjetlopiši (fotografije) i drvorezi*. Kao izlagač pod rednim brojem 3429 navodi se Hering Nathan iz Rijeke, 3430 Hühn Julio iz Zagreba, 3431 Kukuljević Sakcinski Ivan iz Zagreba, 3433 Pommer F. D. iz Zagreba i 3437 Švoiser Ljudevit iz Zagreba. Na žalost album Uspomenica nije ilustriran fotografijama, ali sadržava vrijednu dokumentaciju o izlagačima i na stranici 116. navode se nagrađeni izlagači koji su primili srebrnu kolajnu iz 28, 31, 32 podrazreda: Pommer, Hering, Zink i Standl.<sup>2</sup>

Gospodarske izložbe mjesta su prezentacije novih dostignuća u obrtu, stvaralaštvu i modi, pa su posebno vrijedni albumi fotografija "Jubilarne gospodarsko-šumarske izložbe u Zagrebu" 25. i 26. kolovoza 1891. od dvojice fotografa - Ivana Standla i Hinka Krapeka. Ta dva fotografa snimaju paviljone gospodarske izložbe, ali ne izlažu kao izlagači između četiri tisuće izlagača.<sup>3</sup> Uz gospodarsku izložbu održava se i u Kraljevskoj obrtnoj školi izložba umjetničkih fotografa iz Europe i Zagreba. Unatoč tome što nova zgrada Muzeja za umjetnost i obrt nije bila dovršena, atrij, katovi i stubište poslužili su kao izložbeni prostor za više od 400 izložaka lijepe umjetnosti a među njima i fotografija, što je vidljivo iz sačuvanoga kataloga.<sup>4</sup>

Tako se fotografija vrlo rano afirmirala na području umjetničkog vrednovanja, pa je kvalitetom radova, žarom entuzijasta i upornošću profesionalaca zaslužila pažnju da bude pohranjena u muzejima ili ne kao mrtvi medij, već i živi oblik umjetničkog izraza.

Ovisno o vrstama muzeja i specijalizaciji, fotografija i fotografski materijal su zastupljeni u svim oblicima. Sačuvane su dagerotipije, kalotipije, ambrotipije, ferotipije, a u većoj mjeri staklene ploče, albumi, negativi na nitrocelulozi, dijapozitivi, filmovi na nitrocelulozi i nezapaljive filmske forme.

Fotografija ima značajno mjesto po svojim muzeološkim vrijednostima, a to su originalnost, neponovljivost, povijesna dokumentarnost, koji u muzeju postaju nosiocem poruka i

nove stvarnosti. Razlikujemo fotografiju kao *autorski izraz koji je unikatni* sa sekundarnim oznakama vremenskog prostora, elementima društvenog razvoja i povijesne određenosti, ali s primarnim estetskim i oblikovnim vrijednostima, odnosno fotografiju kao primarni *foto-dokument s osnovnim karakteristikama kulturno-povijesne vrijednosti*.

Skupljena prema određenim kriterijima uloga fotografije<sup>5</sup> u svakoj muzejskoj ustanovi dobiva drukčiji tretman, negdje je muzejski predmet, a negdje pomoćno sredstvo za dokumentaciju izvornom predmetu. Svojom mnogobrojnošću predstavlja veliko bogatstvo zagrebačkih muzeja.

## MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT

*Zbirka fotografije i fotografskog pribora* u Muzeju za umjetnost i obrt je najstarija u Zagrebu<sup>6</sup>. Sadržava recentne primjerke iz povijesti fotografije na tlu Hrvatske, a obuhvaća i šire europsko područje fotografije. Vremenski nije ograničena, a sadržava sve rane fotografske forme (dagerotipije, kalotipije, ambrotipije, ferotipije), te značajne autore fotografija, značajne osobe iz javnog i političkog života sredine XIX. stoljeća pa sve do današnjih afirmiranih fotografa sadašnjice. Područje interesa su fotografske tehnike, skupljeni su rekviziti iz atelijera, tehnička aparatura i fotografski aparati, amaterska i umjetnička fotografija. Zbirka je podijeljena na zanatsku, profesionalnu fotografsku građu iz najranijih atelijera u Zagrebu sve do današnjih dana i amatersku fotografiju s najznačajnijim imenima iz povijesti amaterske fotografije u Hrvatskoj.

## MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI

*Zbirka fotografije, filma i videa (nekadašnji Odjel CEFFT-a)* Muzeja suvremene umjetnosti bavi se prikupljanjem, pohranjivanjem i izlaganjem autorskih fotografija, filmskih i video-zapisa, kao medija umjetničkog istraživanja, estetiziranih i dizajniranih autorskih ostvarenja na području fotografije, filma i videa. To je unikatna autorska zbirka. Ima oko 750 inventarnih jedinica.

Nekadašnji Odjel je osnovan godine 1974. s ciljem promocije suvremenih autorskih produkcija na području fotografije, filma i video arta. Inicijator odjela bio je prof. Radoslav Putar, ujedno osnivač i utemeljitelj časopisa "SPOT", koji izlazi od 1974. godine, a zbog financijskih razloga njegovo izlaženje ugasilo se 1980. godine<sup>7</sup>. Upravo je časopis "Spot" popularizirao i promicao autorsku fotografiju.

Godine 1974. uvodi se Knjiga inventara za fotografiju, u koju se unose svi podaci o autoru, nazivu, nabavci i cijeni.

Zastupljena su autorska imena značajna za povijest fotografije Zvonimira i Ante Brkana, Milana Pavića, Mladena Grčevića do stvaralačkih radova afirmiranih fotografa osamdesetih godina, koji su se profilirali u raznim omladinskim časopisima,

na izložbama u zemlji i inozemstvu. Njihove fotografije imaju izrazitu samosvjesnu crtu i prenose na fotografski medij umjetnikovu intimu, preispitivanje idejnog, etičkog i socijalnoga konteksta društva u kojem žive. U fundusu su radovi Ivana Posavca, Milisava-Mie Vesovića, Josipa Klarice, Borisa Cvjetanovića, Gorana Trbuljaka, Sanje Iveković, Ivana Ladislava Galeta, Petra Dabca. Veći dio autora pripada grupi fotografa-žurnalista, koja se okupila i afirmirala u zagrebačkom omladinskom listu "Poletu" i ostvarila svoj osebusni stil. Tako su zastupljeni razni žanrovi, od foto-realizama, naturalizama, idealizacije motiva, glamour scene i erotike. Kolekcija se proširila i na inozemne umjetnike Andreasa Serrana, Borisa Mihajlova, Jana Fabrea i druge. Skupljene fotografije su visokog stupnja tehnike i izražaja, afirmirane su kao autonomna grana umjetnosti, u stalnom traženju vlastitog izraza unutar sistema tradicionalne umjetnosti, tako da ima likovnih djela koja koriste fotografiju kao sredstvo umjetničkog stvaranja. Po svom estetsko-formalnom sadržaju odražavaju individualnost autora, njegovo unutrašnje proživljavanje svijeta, komunikaciju s okolinom i životom koji ga okružuje. Tu su sabrana djela brižljivo biranih motiva, oštine, raznih tehnika i emotivno angažirana. Sve te fotografije karakterizira ne samo njihov prizor, već i tehnika izvedbe. Fotografije se tretiraju kao umjetnički predmet. Unutar zbirke su i umjetnički videozapisi različitih tematika i vizualnih doživljaja autora. Skupljenim autorskim fundusom koji se temelji na studijama i principima razvoja i obogaćivanja vizualnih komunikacija Zbirka kao i



Jan Fabre  
Četiri godišnja doba - grob nepoznatog računala, (zima), cibachrom,  
120x120 cm, 1945./95. Antwerpen  
© Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb



Gospodin Šterk voditelj Zbirke fotografija i fotografskog pribora u Muzeju grada Zagreba  
© Muzej grada Zagreba

cijeli Muzej nema adekvatan smještaj, veći izložbeni i skladišni (depo) prostor.

## MUZEJ GRADA ZAGREBA

*Zbirka fotografija i fotografskog pribora* osnovana je utemeljenjem Muzeja 1907. godine. Sadržava vrijedne stereoskopske dijaramske pozitive i negative na staklu, fotografije, razglednice, albume Ivana Standla (Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; Narodne nošnje iz Zagreba i okolice; Fotografije objekata i arhitektonskih nacrtu građevnog poduzeća Hänigsberg i Deutsch). U Zbirku pristižu nakon Kulturno historijske izložbe grada Zagreba 1925. mnogobrojni poklonjeni albumi i fotografije. Za fundus muzejske zbirke zaslužan je muzealac i direktor Gjuro Szabo, koji sam snima i dokumentira vrijeme u rasponu od 1928. do 1943. godine. Godine 1953. oformljena je stalna fotoslužba koja dokumentira suvremeni razvitak grada, pa u zbirci ima



Album, kontakt povećanja iz originalnih zapaljivih negativa iz Zbirke fotografija, filmova i negativa

© Zbirka fotografija, filmova i negativa, Hrvatski povijesni muzej

reporterske, eksperimentalne i umjetničke fotografije. Foto služba prati djelatnost u muzeju i izvan njega, te ima dokumentarni karakter.

Tematski zbirka je razvrstana po grupama: ulice i trgovi, najstariji prikazi grada, arhitektonski i izvedbeni nacrti, crkve, komunalije, promet, ugostiteljski objekti, sajmovi i tržnice, industrija, gospodarstvo, politički događaji i osobe, zagrebački fotografi i atelieri, radnički pokret i NOB, domovinski rat. Zbirka se popunjavala donacijama, ostavštinama, otkupom, poklonima. Prema vrsti materijala sadržava fotografije raznih tehnika, fotoalbume i uramljene fotografije, negative, dijapozitive, razglednice. Zbirka je tematski i kronološki sredena, ima javni karakter.

## HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ

Hrvatski povijesni muzej ima zasebnu *Zbirku fotografija, filmova i negativa* koja nije objedinjena s cijelim fotografskim materijalom muzeja, već je ograničena na područje dvadesetog stoljeća i to dokumentarnu i ratnu fotografiju. Fotografija se tretira kao povijesna činjenica, značajna za povijesni događaj, povijesnu ličnost ili pojedino vremensko razdoblje.

Podjela unutar Zbirke je izvršena prema nastanku, sadržaju i tematici. Pa tako prema nastanku i sadržaju imamo fotomaterijal s početka stoljeća, radničkog pokreta, antifašističke borbe, iz radoblja osnivanja i uspostave Nezavisne Države Hrvatske do fotografskog materijala iz perioda obnove i izgradnje Narodne Republike Hrvatske, kasnije Socijalističke Hrvatske i najnovije zbirke Domovinski rat.

Podjela prema nastanku sadržava višeslojni materijal skupljen u nekoliko muzejskih institucija – od Ratnog muzeja i arhiva NDH (1941.-1945.), Muzeja narodnog oslobođenja (1949-1955.), Muzeja narodne revolucije (1955.-1960.), Muzeja revolucije naroda Hrvatske (1960.-1991.).

Prema vrsti materijala u Zbirci je izvršena podjela na fotografije, filmove, negative, dijapozitive, albume i video zapise. Za fotografiju je ustaljena podjela na originale i reprodukcije, pa su oformljene i dvije knjige inventara u koje se unose podaci o fotografiji s opisom i svim relevantnim podacima, ali se razvrstavaju nakon obrade na dva nivoa – u spremišni ormar za originale i reprodukcije, te ih se obilježava s oznakom OF (originalna fotografija) ili R (reprodukcija). U Muzeju nije postojala dosljedna skupljalačka politika i materijal je pristizao darovima radnih kolektiva, pojedinaca, akcijama preko novina (suradnja s "Večernjim listom"), pojedinačnim skupljanjem na terenu i otkupom.

U Povijesnome muzeju do integracije 1991. godine s Muzejom revolucije naroda Hrvatske fotografija nije bila predmet zasebne zbirke već je nalazimo skupljenu u raznim zbirkama: Dokumentarnoj zbirci I, Likovnoj zbirci I, Zbirci kamenih spomenika, Zbirci svakodnevice. U specijaliziranoj muzejskoj ustanovi MRNH koja je obrađivala noviju povijest, sabirao se



*Fotografija u stalnom postavu Hrvatskog školskog muzeja, cjelina "Učiteljstvo"*  
Foto: D. Pomykalo  
© Hrvatski školski muzej

fotografski materijal Prvog i Drugog svjetskog rata, s akcentom na revolucionarna zbivanja i povijest KPJ. Društveno okruženje diktiralo je skupljalački interes u Zbirci, pa najveća množina fotomaterijala čine događaji, osobe i ratno razdoblje 1941.-1945. Tijekom godina u MRNH interes se proširivao, tako da su skupljeni i dokumenti za vizualizaciju poratnog razdoblja i socijalističke obnove i izgradnje. Danas ta jedinstvena Zbirka prati fotografski povijesni tijek cijelog stoljeća, sve do samostalne Hrvatske (koja uključuje i Domovinski rat).

Fotografija se tretira kao muzejski predmet povijesnog raspona od početka do kraja stoljeća. Primaran interes zbirke nije fotografska tehnika i izradba, umjetnička nastojanja i kvaliteta, već središte interesa posvećuje povijesnim osobama na fotografiji i povijesnom razdoblju. To je javna zbirka i živi arhiv povijesnih događanja novije povijesti. Zbirka je raznovrsna po materijalima, brojčano velika s oko 90 tisuća jedinica, ali je najnovijim odlukama stručnoga kolegija njena budućnost kaotična. Novom reorganizacijom zbirki ostati će



*Viša djevojačka škola u Karlovcu, 1903. godine*  
Snimio: de Jough Frères  
© Hrvatski školski muzej

samo jedan kustos na obradi tako velike i raznolike zbirke, pa se njena budućnost dovodi u pitanje. Od nekadašnja četiri uposlenika sada jedna osoba nije dostatna za brigu na obradi, zaštiti, sređivanju, nabavci i sustavnom uvođenju predmeta u novi muzejski program pretraživanja MMM+. Osim toga dio fotografskog materijala nije cjelovito inventiran i legendiran, te predstoji detaljna obrada i fonda Domovinski rat koji ima više od 10 tisuća fotografija i negatifa.

## HRVATSKI ŠKOLSKI MUZEJ

### *Zbirka izvornih fotografija*

Hrvatski školski muzej u svom fotografskom fondusu obrađuje, skuplja, čuva i izlaže oko osam tisuća izvornih fotografija, ilustracija, negatifa, dijapozitiva, klišeja, filmova. Središte interesa temelji na povijesti školstva u Hrvatskoj, poznatim prosvjetno-pedagoškim ličnostima. Fotografija ima ulogu fotodokumenta kulturno-povijesne vrijednosti. Kronološki prati razvoj školstva u Hrvatskoj, razvitak nastavnih sredstava i pomagala, te pedagoške opreme.



*Kuća Mihonić, Zdenčina, kotar Jastrebarsko, kontakt kopija s negatifa na staklu 9 x 12 cm*  
Snimio: Vladimir Tkalčić, 10. IX 1922. godine  
© Etnografski muzej, Zagreb



*Kurija Pogledičevo - plemićka kuća sagrađena 1750. godine (srušena), Kurilovec, Velika Gorica*  
Snimio: Vladimir Tkalčić  
© Etnografski muzej, Zagreb



*Ukućanke iz kuća Bogoslava Djelara*  
kontakt kopija s negatifa na staklu 9 x 12 cm  
Snimio: Vladimir Tkalčić, 7. VII 1922. godine  
© Etnografski muzej, Zagreb

## ETNOGRAFSKI MUZEJ

**Fototeka** posjeduje bogat fundus najljepših primjeraka naše tradicionalne etno-kulture. Snimljeni su narodni običaji, nošnje i narodna tradicija. Poseban interes je na tradicionalnom naslijeđu koje zbog nagle urbanizacije izumire. Zastupljeni su svi oblici fotografija, filmova i negativa, od anonimnih do znamenitih fotografa i autora. Fotografija ima primarnu ulogu fotodokumenta. Uz tri osnovna etnografska područja - panonsko, dinarsko i jadransko - prate se običaji izvaneuropskih kultura i tradicija. Zbirka ima javni karakter, vrlo je dobro sređena i može se pretraživati putem računala. Zbirka fotografija Etnografskog muzeja sadržava zbirku negativa, fotoarhiv, zbirku dijapozitiva, filmoteku i videoteku. Najvredniji materijal fototeke je Zbirka negativa s materijalom snimljenim na terenu. Snimljeni su spomenici tradicionalne kulturne baštine, pokretni i nepokretni spomenici kulture, koji su uznapredovalom tehnološkom civilizacijom gotovo iščezli u našim seoskim sredinama. Najstariji su negativni - staklene ploče, koje su smještene u odgovarajuće kartonske kutije prema veličinama negativa. Staklenih ploča ima cca 6 tisuća, raznih dimenzija od 6x9 cm, 6x12 cm, 9x18 cm, uvedene su u knjigu inventara negativa i djelomično presnimljene sa staklenih ploča na leica film, te su izrađene kontakt fotografije. Zbirka negativa s kartotekom svrstana je po lokalitetu i predmetu i ima više od 18 tisuća negativa. Fotoarhiva sadržava fotografije za koje muzej nema negativ. Za njihovo pretraživanje izrađena je kartoteka po lokalitetu i nazivu predmeta. Zbirka dijapozitiva crno-bijelih i u boji ima pripadajuću kartoteku po predmetu i lokalitetu. Smještena je u drvenim kutijama i kutijama od plastičnog materijala. Zbirka filmova i video zapisa koristi se za prezentaciju i u svrhu istraživanja pojedinih tema. Sadržajno se Zbirka fototeke i ilustrativnog materijala odnosi na snimljen istraživački rad poznatih etnologa. Tu su zastupljeni fotografski radovi prof. Vladimira Tkalčića koji radi u Muzeju od 1925. do 1934. godine, prof. Ivana Franića zaposlenog u Muzeju od 1934. do 1939., Antuna Fuisa, sveučilišnog prof. Milovana Gavazzija od 1939.-1941., prof. Božidara Širole, prof. Marijane Gušić, dr. Jelke Radauš-Ribarić, prof. Nade Gjetvaj i drugih djelatnika i istraživača<sup>8</sup>. Fond fototeke Etnografskog muzeja godinama je bio obogaćivan novim predmetima otkupom ili poklonima, te je u njemu danas više od 30 tisuća predmeta. Posebno vrijedne su fotografije nošnji hrvatskog pučanstva, koje se kroz stoljeća počinju mijenjati i razlikovati od nošnje bogatih slojeva građana i plemića. Najčešći motiv snimatelja su žene odjevene u izvorne narodne nošnje koje marljivo vezu, tkaju, predu ili plešu. Tako se kroz povijesnu retrospektivu mogu pratiti razvoj i specifičnosti narodne odjeće, koja se jedino zadržala kod seljačkih obitelji, pučkih sredina i danas je prava rijetkost. Izuzetni primjerci hrvatskog rukotvorstva, kao npr. konavoski nakit, paška čipka, cizelirani primjerci slavonskih

zlatara u doba ratnih razaranja su uništeni, pa će se prema snimkama, video vrpci sačuvati, te će svjedočiti o starim obrtima i bogatstvu materijalne i duhovne kulture Hrvata.

## HRVATSKI PRIRODOSLOVNI MUZEJ

U Geološko-paleontološkom odjelu Hrvatskog prirodoslovnog odjela nalaze se röntgenske snimke kostiju pračovjeka iz Krapine snimljene na novom röntgenskom aparatu pristiglom u bolnicu Sestra milosrdnica u Zagrebu 1901. Snimao ih je Stjepan Hohn uz asistenciju Dragutina Gorjanovića Krambergera, pa su tako svijetu objelodanjene 1902. prve snimke unutrašnje građe zuba, čeljusti, koštanih sklopova neandertalskog pračovjeka. Röntgenogrami su u to doba bili skupi, a danas su krhki fotografski materijal pohranjen na staklenim pločama koji je zaštićen, tako da je prebačen na tvrdi disk i računalo. Ti röntgenogrami dio su fotografske dokumentacije o senzacionalnom otkriću znamenitog prirodoslovca, geologa i paleoantropologa Gorjanović-Krambergera. On se ne samo kao znanstvenik bavio fotografiranjem pa su njegovi radovi - snimke zagrebačkoga Gornjeg grada pohranjene u MUO.

U drugim odjelima Muzeja također ima vrijedni opus Josipa Poljaka koji se bavio fotografijom. Sačuvani su njegovi albumi fotografija s ratišta u Prvom svjetskom ratu u Italiji i snimke s Velebita, Like i Hrvatskog primorja. U Muzeju nema oformljena zbirka fotografija, a fotografski materijal ima ulogu muzejske dokumenatacije.<sup>9</sup>

## ARHEOLOŠKI MUZEJ

U Muzeju je sačuvana vrijedna zbirka negativa na staklu različitih veličina koji su upisani u knjigu inventara negativa utemeljenu već 1912. godine. Tu su abecednim redom upisane lokacije nalaza, a negativni su razvrstani u skupine po veličini 6x6 cm, 9x12 cm, 13x18 cm, 10x15 cm. Najvrednije negative snimali su bivši djelatnici muzeja Vladimir Tkalčić i Josip Brunšmid. Stakleni negativni spremljeni su u spremnice od pH neutralnog papira, ali nisu zaštićeni tako da bi bili pohranjeni i na neki drugi medij - disk ili računalo. U Muzeju je oformljena dijateka i fotografije su skupljene u svakoj zbirci, a uloga im je dokumentarna. Dio fotografske građe snimljen je na zapaljivoj filmskoj vrpici i potrebna je zaštita prebacivanja na nezapaljivi filmski materijal.

## HT MUZEJ

U Muzeju Hrvatske telekomunikacije d.d. fotografija je skupljena u zasebnoj zbirci od više tisuća originalnih snimaka i reprodukcija. Cilj joj je vizualizacija i dokumentacija povijesti hrvatskih pošta, telefonije i telekomunikacija. Za muzej je značajna 1953. godina, kada Upravni odbor Direkcija pošta

donosi odluku o formiranju Poštansko-filateljskog muzeja, a to je osnova današnjeg muzeja, koji na žalost nema stalni postav.

## Zaključak

Pregledom i obradom fotografskog materijala u deset zagrebačkih muzeja uočeno je bogatstvo materijala, koje se može tretirati kao izvorni muzejski predmet. Uočeno je da je više od 50 posto fotografskog materijala izrađeno na zapaljivoj filmskoj vrpici, pa su predložene mjere zaštite i prebacivanja na nezapaljivi film.

Pregledom je utvrđeno da postoje dvije autorske (zanatske) umjetničke zbirke u Muzeju za umjetnost i obrt i u Muzeju suvremene umjetnosti. U tim muzejskim institucijama fotografija predstavlja izvorni muzejski predmet. Zbirka u čijem je središtu interesa grad Zagreb i lokalne teme je u posjedu Muzeja grada Zagreba. Tu se fotografija tretira kao muzejski predmet, ali služi i za dokumentaciju.

Usko specijalizirane zbirke fotografija predstavljaju zbirke Etnografskog muzeja, Hrvatskoga školskog muzeja, Arheološkog muzeja, Tehničkog muzeja, Muzeja Mimara i Muzeja Hrvatskih telekomunikacija d.d.. Fotografskome materijalu bez obzira na provenijenciju dodijeljena je uloga dokumentacije, dok u prezentaciji izvornih muzejskih predmeta ima dekorativnu ulogu.

Također u obradi fotografske građe svaka muzejska institucija polazi od različitih programa za obradu, pohranu i

pretraživanje, pa se nameće potreba formiranja jedinstvenog sustava za pretraživanje i pohranu, kako bi se sve muzejske zbirke umrežile i mogle jednostavno pretraživati i razmjenjivati podatke.

Bilješke:

- 1 Podaci su preuzeti iz neobjavljenog magisterijskog rada autorice pod nazivom "Fotografske zbirke u zagrebačkim muzejima" koji je obranjen 1996. godine na Fakultetu organizacije i informatike Varaždin - smjer muzeologija. U prikazu će biti iznesena iskustva do kojih je došlo prilikom istraživanja arhivske, muzejske dokumentacije, podataka dobivenih od voditelja zbirki i na osnovi pregleda i uvida u muzejske zbirke koje sadržavaju fotografiju i fotografski fondus
- 2 Album se čuva u Hrvatskome povijesnome muzeju pod inv. br. 1595 i vrlo je reprezentativan. Zanimljiv je podatak da je brončanu kolajnu dobio Ljudevit Švojsler iz Zagreba.
- 3 Prvi album je izrađen u koži, zlatotisku s ornamentima i mesinganom kopčom. Autor fotografija je Ivan Standl, jer je potpisan pod svaku od 20 fotografija, koje ilustriraju paviljone i detalje s te velike gospodarske izložbe. Autor drugog albuma sa sličnim korlicama u koži i zlatotisku s 36 fotografija je Hinko Krapek koji ima atelijer u Karlovcu i Mariboru. On također snima izložbu ali iz drugog rakursa i u malim vinjetama izlaže portretne snimke zaslužnih osoba za izložbu i osoba iz društveno-političkog života tadašnje Hrvatske. U Dokumentarnoj zbirci I. Hrvatskog povijesnog muzeja nalaze se obadva albuma Jubilarne gospodarske izložbe 1891.
- 4 "Katalog međunarodne izložbe umjetnina u Kraljevskoj obrtnoj školi u Zagrebu", 1891. Tisak ing. Granitza, u izdanju Društva za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Katalog se nalazi u knjižnici HAZU pod signaturom 82776. U katalogu su navedena imena fotografa koji izlažu u dvorani X., a među njima i Wilczek Hans grof u Beču izlaže jednu fotografiju, Eszterhazy Dragutin grof u Požunu izlaže 24 komada fotografija, Klein iz Beča predstavlja se sa 22 komada fotografija, Vetter L. A. iz Zagreba - ne navodi se broj izloženih radova, Bolberitz Henrik vitez u Kukujevićih bez broja izložaka, Loewy Arnold iz Velike Kaniže bez broja izložaka.
- 5 Kada navodim pojam fotografija podrazumijevam sve forme fotografskog i filmskog materijala - negativ, film, fotografija, dijapozitiv.
- 6 O povijesti osnutka Muzeja pisali Bach, Ivan (1966) "100 godina fotografije u Hrvatskoj (1840-1940) i 20 godina Fotokemije" (katalog izložbe), Zagreb.; Grčević Nada (1981) "Fotografija u 19. stoljeću u Hrvatskoj", Društvo povjesničara umjetnosti, knjiga XXVIII., Zagreb; "Fotografija u Hrvatskoj 1848-1951" (1994.), Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, /autori tekstova Maleković, Vladimir ... (et al)/ katalog izložbe, Zagreb.
- 7 Odjel za fotografiju, film i televiziju započeo je voditi Dimitrije Bašičević, poslije Davor Matičević, Mladen Lučić, a danas Zbirku vodi Tihomir Milovac. Podaci korišteni iz arhive Muzeja i iz časopisa "Spot".
- 8 U dokumentaciji Etnografskog muzeja nalazi se veliki broj priloga Jelke dr. Radauš-Ribarčić s podacima o prikupljenoj građi koja se odnosi na cjelokupni život i kulturu stanovništva Istre, a najbrojniji su podaci o narodnoj nošnji toga kraja. Katica dr. Benc-Bošković, obradila je etnološke karakteristike tekstilnog rukotvorstva u Konavlima, zatim narodne nošnje u okolici Zagreba, Milovan Gavazzi slavonsku nošnju, Vladimir Tkalčić seljačke nošnje na području Zagrebačke gore, Ivica Šestan nošnje Baranje i vinkovačkoga kraja. Od 1969. pa do 1987. godine provedeno je sistematsko terensko istraživanje šireg područja Zagreba i okolice, a obilna grada ilustrirana je crtežima i fotografijama.
- 9 O fotografskoj građi Hrvatskog prirodoslovnog muzeja, Arheološkog muzeja u Zagrebu i Hrvatskog povijesnog muzeja pisala Rhea Ivanuš u Zborniku radova sa znanstvenog skupa "Naš Museum" održanog prigodom proslave "150 godina od utemeljenja hrvatskog Narodnog muzeja u Zagrebu 1846.-1996." (1998.), Prikupljanje, čuvanje i izlaganje fotografske građe u muzejima sljednicima Narodnog muzeja u Zagrebu, str. 285-306.



Röntgenski snimak najcjelovitijeg nalaza neandertalaca iz Krapine. Snimak je nastao početkom 20. stoljeća kada je otkrivač pračovjeka Dragutin Gorjanović - Kramberger prvi put u svijetu koristio röntgenske zrake u analizi fosilnih ljudi.

© Zbirka Krapinskog pleistocena Geološko - paleontološkog odjela, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb